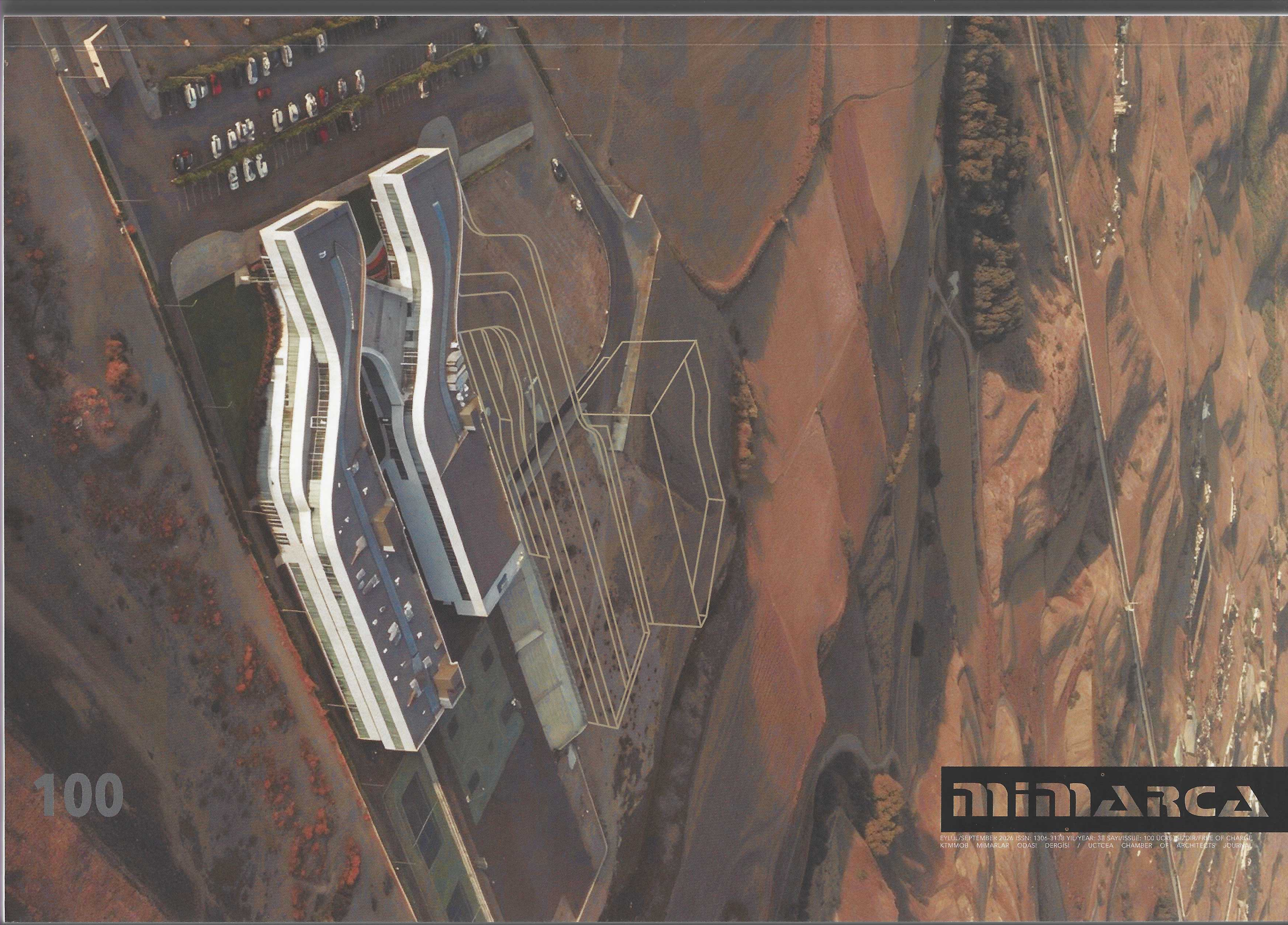

100

MİMARCA

EYLÜL/SEPTEMBER 2026 ISSN: 1306-3138 YIL/YEAR: 38 SAYI/ISSUE: 100 ÜCRETSİZDİR/FREE OF CHARGE
KTMMOB MİMARLAR ODASI DERGİSİ / UCTCEA CHAMBER OF ARCHITECTS JOURNAL

Yayın türü:
Yerel, Süreli
Mart ve Eylül aylarında yılda iki kez çıkar.

Yayımlayan:
KTMMOB Mimarlar Odası

Sahibi:
KTMMOB Mimarlar Odası adına
Onur Olguner

Yayın Kurulu Başkanı:
Prof. Dr. Özgür Dinçyürek

Yayın Kurulu Başkan Yardımcısı:
Yrd. Doç. Dr. Doğa Üzümcüoğlu

Yayın Kurulu Üyeleri:
Ahmet Özenç
Ali Orkun Küçük
Halil Toprakcı
Dr. Hasan Debeş
Hasret Destebanoğlu
Yrd. Doç. Dr. Makbule Oktay Özsağlam
Yrd. Doç. Dr. Öznem Şahali Kovancı

Grafik Tasarım:
Yrd. Doç. Dr. Gürkan Gökaşan

ISSN 1306-3138

Nuri Efendi Sokak, No:3,
Arabahmet Mahallesi
Lefkoşa, KKTC
Tel: +90 (392) 229 2105
+90 (392) 229 2106
Fax: +90 (392) 229 2107

E-posta: info@mimarlarodasi.org
mimarca@mimarlarodasi.org
http://www.mimarlarodasi.org

MİMARLAR ODASI

İÇİNDEKİLER

Editörün Notu 4
Başkanın Notu 6
Aktüel: Dünya 8
Aktüel: Oda 30
Ajanda 34
Dosya 36
"Enerji Verimliliği: Mimarın Liderliği, Paydaşların Sorumluluğu
Özgür Dinçyürek
Ayer Yarkıner
Serkan Abbasoğlu
Ercan Hoşkara
Ali Yapıcıoğlu
Gaye Şenyaşa
Doğan Sahir
Nafi Cabacaba
Polat Hançer
Onur Olguner

Mimari Eserler 72
NBC Kampüsü (NBC Campus), Saffet Kaya Bekiroğlu, Saffet Kaya Architects
Şairin Evi (Poet's House), Alireza Taghaboni, Next Office
Nedarag Konuk Evi (Nedarag Guest House), Alireza Taghaboni, Next Office
Manisa Kurtuluş Müzesi (MKM), Yalın Mimarlık
Kalyon Karapınar 1350 MWP Ges / Merkezi Kontrol Binası Bilgin Mimari Tasarım Ofisi,

Röportaj 162
Ayer Kaşif'le söyleşi, Ahmet Özenç

İnovasyon 174
"21. Yüzyılda Tasarım Yapma Biçimlerinin Dönüşümü", Ozan Ertuğ
"Gelecekten Geleneğe" , Solidified Design: Kesra Mansuri, İnana Abdulli
"Yapay Zekâ Söz Konusu Olduğunda Yanlış Şeye Odaklanıyorsunuz", Mustafa Aknar

Yapı 184
Yangın Güvenliğinde Kaçış Tasarımı: KKTC ve Birleşik Krallık Mevzuatlarının Kaçış Mesafeleri ve Kapıları Üzerinden Karşılaştırılması", Öznem Şahali Kovancı, S. Müjdem Vural
"Biyoçimento: Kendini İyileştiren Beton", Ali Orkun Küçük, Hasan Debeş
"Kerpiç Blok Üretimi ve Kullanımı: Geleneksel Malzemeye Ülkemizden Çağdaş Bir Perspektif: Terra Cube Örneği", Hasan Debeş, Ali Orkun Küçük

Kültürel Miras 204
"Uluslararası Kültürel Miras Koruma Anlayışının Kuzey Kıbrıs ve Lefkoşa'daki Yansımaları: Yasal, Kurumsal ve Yönetsel Bir Değerlendirme", Emine Reis
"Bandabuliya Eski Toptancı Hali Koruma ve Dönüşüm Projesi", Tunç Adanır

Paydaşlar 216
"İklim Direçli Kentlerde Peyzaj Mimarlığının Rolü", Aslı Özgörün, Merve Ateşin

Çevre 218
"Su Taşkınları", Altay Fırat
"İklim Değişikliğine Uyum Ve Suya Duyarlı Kentsel Tasarım Yaklaşımı" Bertuğ Akıntuğ

Sanat 228
"Kıbrıs'ta Bir Fransız'ın İzi: Rodin Müzesi", Hasret Destebanoğlu

Kitap Önerisi 236
"Helgoland - Kuantum Devrimini Anlamlandırmak, Carlo Rovelli", Ceren Boğaç

Mezuniyet Sunumları 242
Yeni Üyeler 244

Birikim 244
"Çıkarken, Editörün Notu, MİMARCA İlk Sayısı", Yücem Erören
"MİMARCA'nın yolculuğu", Ezcan Özsoy
"MİMAR'dan MİMARCA'ya Uzanan Bir Hafıza: Mehmet Akanyeti ile Söyleşi", Doğa Üzümcüoğlu
"Başlangıçtan Günümüze MİMARCA'nın Evrimi"
"İlk sayıdan son sayıya MİMARCA'nın Yayın Kurulu Üyeleri"
"Bir Cümle ile Kıbrıs Mimarlığında MİMARCA'nın Rolü"
"Kıbrıs Türk Mimarlığının Evrimi", Ekrem Bodamyalızade

Kitap Önerisi

Ceren Boğaç

Helgoland - Kuantum Devrimini Anlamlandırmak, Carlo Rovelli

Yüzüncü sayı için bir kitap önerisi yazmak, bende ister istemez bir eşik duygusu uyandırdı. Hangi kitabı önereceğimi düşünürken, kendimi bugün hâlâ üzerine çalıştığım sorunun başlangıcında buldum. Neredeyse çeyrek yüzyıl önce, doktora çalışmama başlarken aklımda bir soru vardı: 'Mimarlığın anlamı nedir?'. O zamandan beri bu soru farklı araştırmaların, yazıların ve kavramsal arayışların içinden geçerek bana eşlik etti. Önce biçim ve semboller üzerinden ele aldığım anlam meselesi, zamanla duyular, duygular ve bellekle birlikte daha katmanlı bir hâl aldı. Mekândan yere doğru ilerleyen her çalışmamda bunların birbirleriyle kurdukları ilişkiler de giderek daha fazla önem kazandı.

Carlo Rovelli'nin Helgoland: Kuantum Devrimini Anlamlandırmak kitabı bu düşüncenin sınırlarını genişletti:

Ya ilişkiler yalnızca varlıklara atfettiğimiz anlamları değil, onların özelliklerini ve dünyada belirme biçimlerini de kuruyorsa?

Helgoland1, Almanya ana karasının açığında, Kuzey Denizi'nde yer alan ağaçsız ve kayalık küçük bir ada. 1925 yazında, henüz yirmi üç yaşındaki Werner Heisenberg, ağır polen alerjisinden uzaklaşmak için sığındığı bu adada, doğayı açıklamanın alışılmış yollarını altüst edecek düşünsel bir atılım gerçekleştirdi. Atom içindeki elektronları, gözümüzde canlandırabileceğimiz kesin yörüngeler üzerinde hareket eden küçük nesneler gibi betimlemek yerine, doğrudan gözlemlenebilir niceliklerden hareket eden yeni bir matematiksel yapı kurdu (Rovelli, 2022). Bu çalışma, kuantum mekaniğinin temel formülasyonlarından birine dönüştü ve Heisenberg'e 1932 Nobel Fizik Ödülü'nü kazandırdı.

Ancak Heisenberg'in bilimsel hikâyesi, yirminci yüzyılın karanlık siyasal tarihinden bağımsız değildi. Kimi popüler anlatılarda 'Hitler'in fizikçisi' olarak anılsa da bu ifade bütünüyle doğru değil. Heisenberg Nazi Partisi üyesi değildi; hatta kuantum fiziğini savunduğu için rejim yanlısı Alman fiziği çevrelerince bir dönem 'beyaz Yahudi' diye hedef gösterilmiş ve Gestapo tarafından soruşturulmuştu (Cassidy, 1993; Walker, 2001). Buna rağmen Nazi yönetimi boyunca Almanya'dan ayrılmadı ve savaş yıllarında Alman uranyum araştırma programının en etkili fizikçilerinden biri olarak çalıştı (Cassidy, 1993; Walker, 2001).

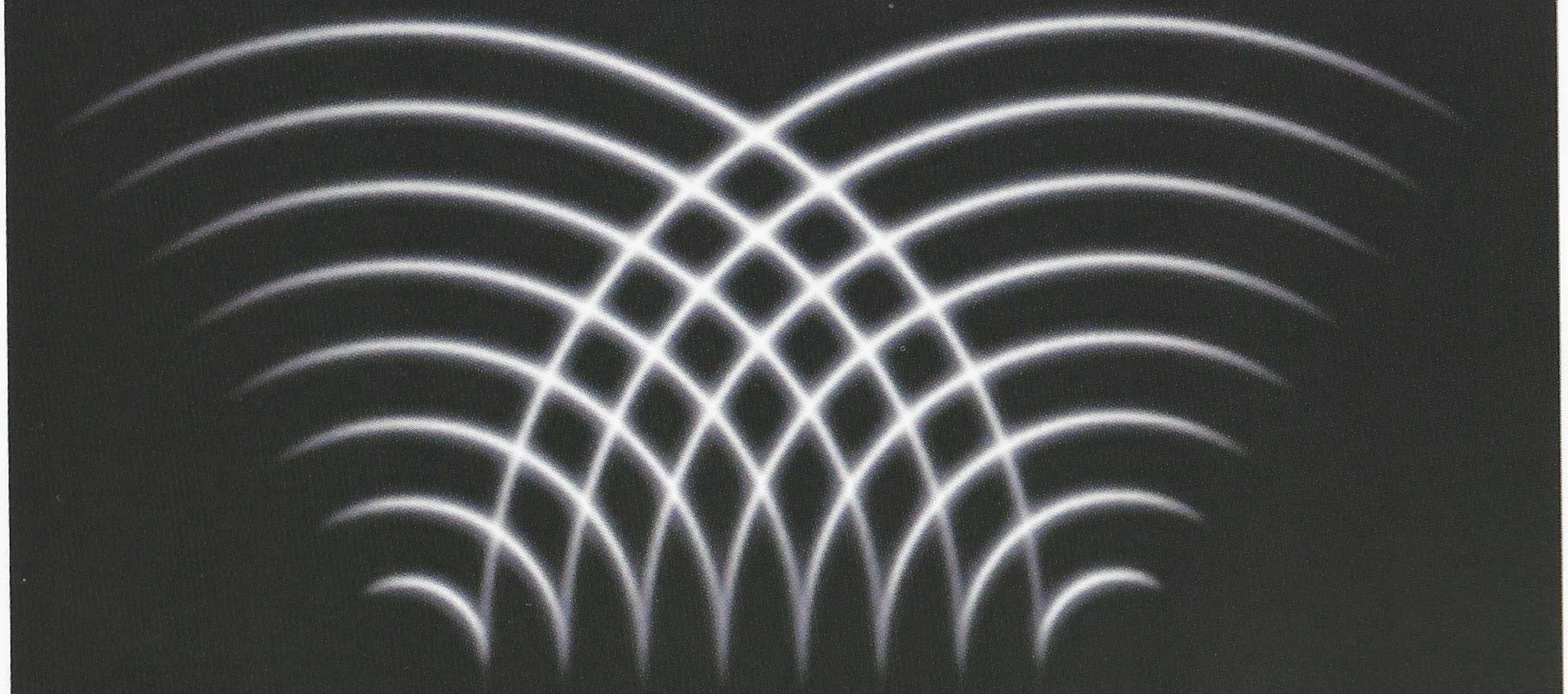
Rovelli, Helgoland'da, Heisenberg'in Kuzey Denizi'ndeki uzak adaya yolculuğuyla başlayan bilimsel kırılmayı yalnızca fiziğin içinden anlatmaz. Felsefeyi, tarihi ve kişisel hikâyeleri, kimi zaman şiirsel denebilecek bir dil içinde buluşturur. Bir fizikçinin böylesine ustaca bir edebi dil kullanabilmesi ayrıca hayranlık uyandırıcıdır.

---

1 Helgoland, adanın Almanca adıdır. İngilizcede tarihsel olarak Heligoland biçimi de kullanılır. Adın yaygın etimolojik açıklaması "kutsal toprak"tır (Heiligland), ancak kökeni kesin değildir; "yüksek toprak" anlamına geldiğini savunan alternatif bir etimoloji de bulunmaktadır. Kaynak:https://www.helgoland.de/en/service/theme-paths-around-the-island/history-path/ .

HELGOLAND

Kuantum Devrimini Anlamlandırmak

CARLO ROVELLI

Telekt

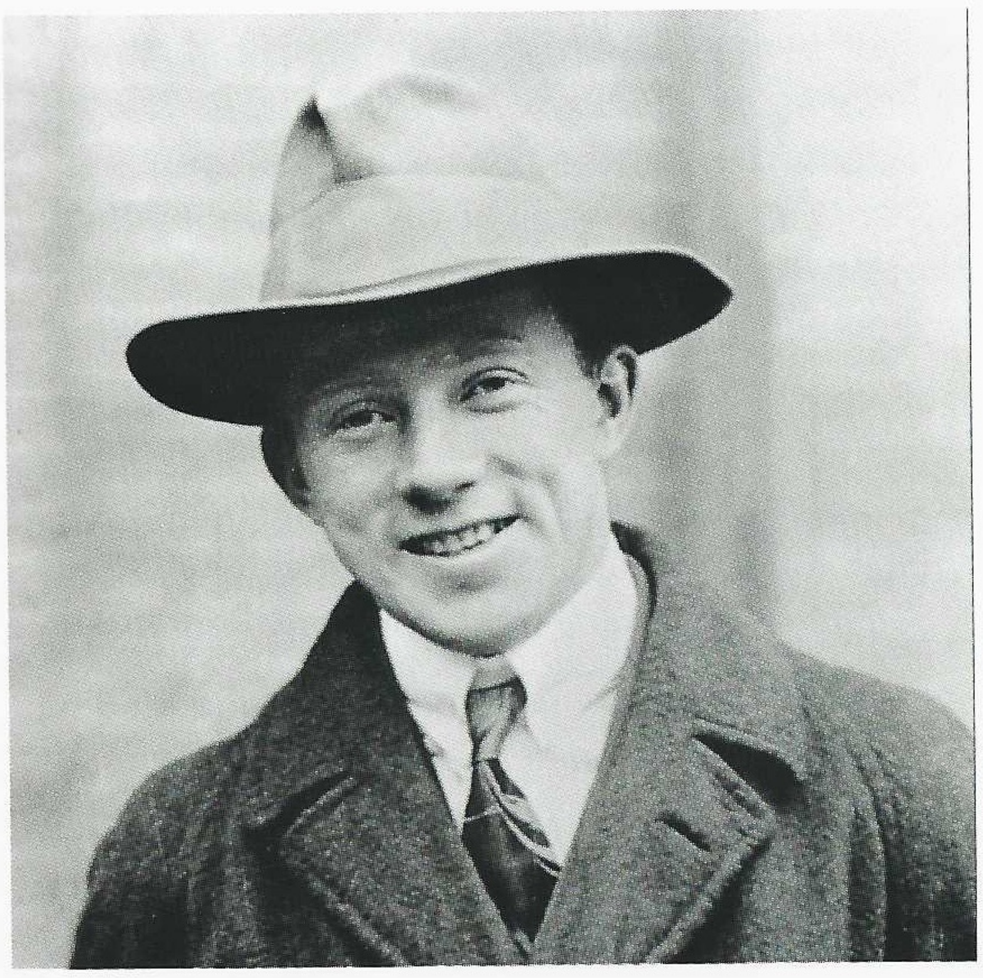
ÇEVİRİ: TOLGA ESMER

Şekil 1: Helgoland'ın Kuzey Denizi'ndeki konumu (Encyclopedia Britannica, 2026

Şekil 2: Helgoland ve doğusundaki Düne Adası, Kuzey Denizi.
(Carsten Steger, Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0)

Şekil 3: Werner Heisenberg, 1926 (Friedrich Hund, Wikimedia Commons, CC BY 3.0)

Helgoland, okurunun kuantum fiziği konusunda önceden uzmanlaşmış olmasını beklemeyen, fakat ondan dikkatini ve gündelik gerçeklik sezgilerini bir süreliğine askıya almasını isteyen bir kitap. Rovelli, matematiksel formülleri öğretmekten çok, kuantum kuramının dünyayı kavrama biçimimizde yarattığı dönüşümü anlatmaya çalışır. Kitabın ilk bölümünde Heisenberg'in 'gözlemlenebilirler' fikrinden başlayarak Schrödinger'in olasılık dalgalarına ve dünyanın tanecikli yapısına uzanan kuantum devriminin kısa tarihini anlatır. İkinci bölümde süperpozisyon, belirsizlik, dolaşıklık ve bilgi gibi kavramları ele alır; çoklu dünyalar ve gizli değişkenler gibi farklı kuantum yorumlarının arasından kendi yaklaşımını ortaya koyar. En ilginç bulduğum üçüncü bölümde ise fiziğin sınırlarını aşarak Aleksandr Bogdanov ile Vladimir Lenin arasındaki düşünsel tartışmaya ve MS ikinci yüzyılda yaşamış, Hint felsefesinin temel isimlerinden Nagarjuna'nın bağımsız bir özü bulunmayan varlık anlayışına, maddeye, anlama ve bilince yönelir. Böylece kitabın kurgusu tarihsel bir bilim anlatısından ontolojik bir soruya doğru genişler: Dünya, kendi başına var olan nesnelerden mi, yoksa ancak birbirleriyle ilişkileri içinde belirginleşen olaylardan mı oluşur?

Peki bir mimar neden kuantum üzerine bir kitap okumalı?

"Kuantum kuramı kimyanın temellerini, atomların, katı cisimlerin, plazmaların işleyişini, gökyüzünün rengini, beynimizdeki nöronları, yıldızların dinamiğini, gökadaların kökenini, dünyanın binlerce farklı yönünü aydınlattı." (Rovelli, 2022, s.12)

Kısacası kuantum kuramı yalnızca atom-altı dünyanın tuhaflıklarını açıklayan uzmanlık alanı değil, içinde yaşadığımız maddi dünyanın işleyişine ilişkin en kapsamlı bilgi çerçevelerinden biridir.

Bence bir mimarın düşünsel dünyası, yalnızca mimarlığın kuramsal ve teknik sınırları içinde gelişemez. Özellikle yüzyıllardır dünyayı kavrama biçimimizi belirleyen kesinlik, nesnellik ve bağımsız varlık kabullerini kökten sarsan kuantum kuramı üzerine düşünmek gerekir. Newtoncu fizik, evreni değişmez yasalar uyarınca işleyen, parçaları tanımlandığında bütünü hesaplanabilecek düzenli ve öngörülebilir bir sistem olarak kavramıştı (Newton, 1687). Modern mimarlık da fiziğin doğrudan bir uzantısı olmasa da onunla benzer bir kesinlik arzusunu paylaşıyordu. Karmaşık yaşam örüntülerinin akıl yoluyla çözülebileceği, düzenlenebileceği ve evrensel ilkelere dönüştürülebileceği düşüncesi, modernitenin ortak epistemolojik zeminini oluşturuyordu (Toulmin, 1990). Mimarlıkta bu arzu, işlevlerin ayrılması, rasyonel planlama, standartlaşma ve bağlamlar arasında taşınabileceği varsayılan evrensel tasarım ilkeleriyle karşılık buldu. Le Corbusier'nin evi bir "yaşama makinesi" olarak tanımlaması da bu düşünsel iklimin en özlü ifadelerinden biriydi (Le Corbusier, 1923). Dünya anlaşılabilir bir düzen ise, mimarın görevi de o düzene uygun biçimi kurmaktı.

Postmodernizm bu kesinlik arzusunun karşısına tek bir hakikatin olmadığını, anlamın sabitlenemeyeceğini ve her anlatının içinde oluştuğu bağlamla birlikte değerlendirilmesi gerektiğini söyleyerek çıktı. Lyotard'ın (1984) "büyük anlatılara karşı güvensizlik" olarak tarif ettiği bu yönelim, mimarlıkta evrensel çözümlerin yerine çoğulluğu, tarihsel göndermeleri, yerelliği ve farklı okumalara açık biçimleri taşıdı. Modern mimarlık tek ve doğru bir düzen arıyorsa, postmodern mimarlık aynı dünyanın birden fazla biçimde okunabileceğini hatırlatıyordu (Jencks, 1977). Ben ise postmodernizmi hiçbir zaman modernden bütünüyle kopmuş bir dönem olarak göremedim. Bana göre o, modern düşüncenin dışına çıkmaktan çok, modernliğin kendi içinden geliştirdiği güçlü bir eleştiriydi. Modernizm tek doğruyu kurmaya çalışırken postmodernizm doğruları çoğaltmıştı; fakat her iki durumda da anlamı kuran, yorumlayan ve dünyanın merkezinde duran özne insandı. Anlatılar çoğalmış ancak tartışma hâlâ insanın karşısında hazır bulunduğu varsayılan gerçekliğin farklı biçimlerde yorumlanmasıyla ilgiliydi.

Şekil 4: Helgoland'ın Batı Sahili ve Oberland bölgesi, 1890–1900. Fotochrom baskı (Library of Congress, Prints and Photographs Division, LCCN 2002713855; Wikimedia Commons)

Gerçekliği oluşturan şeylerin özelliklerinin ilişkiler içinde oluşup oluşmadığı sorusu henüz merkeze gelmemişti.

Kuantum kuramı, modernitenin mutlak, bağımsız ve bütünüyle öngörülebilir bir gerçeklik tasavvurunu derinden sarstı. Rovelli'nin (2022) ilişkisel yorumunda bir fiziksel sistemin özellikleri, kendi başına taşıdığı değişmez nitelikler olarak değil, başka sistemlerle gerçekleşen etkileşimler içinde belirir. Buradaki 'gözlemci' de ayrıcalıklı bir insan bilinci değildir; etkileşime giren herhangi bir fiziksel sistem olabilir. Dolayısıyla mesele, aynı nesneye bakan insanların farklı yorumlara ulaşmasından daha radikaldir: Nesnenin özellikleri bile ilişkilerinden bağımsız olarak bütünüyle tanımlanamayabilir. Dünya, tamamlanmış nesnelerin toplamından çok, karşılaşmaların ve göreli olayların ördüğü bir ağ gibi düşünülebilir.

"Kuantum kuramının bulunması, öyle inanıyorum ki her nesnenin özelliğinin başka şeyleri etkileme biçiminden ibaret olduğunun bulunmasıdır. Yalnızca başka şeylerle etkileşim içinde olduklarında var olurlar. Kuantum kuramı nesnelerin birbirlerini nasıl etkilediklerinin kuramıdır ve doğanın bugün elimizdeki en iyi açıklamasıdır." (Rovelli, 2022, s.69)

Rovelli'yi okurken beni etkileyen, kuantum fiziğiyle mimarlık arasında kolay bir benzerlik kurma olasılığı değil, ilişki kavramının fizikte kazandığı daha radikal anlamdı. Mimarlıkta ilişkisellik, fiziksel bir çevrenin beden, bellek, duygu, kültür ve yaşantı aracılığıyla nasıl yere dönüştüğünü açıklamamıza yardımcı olur. Kaybedilmiş bir evle sürdürülen bağ, girilemeyen bir kentin uyandırdığı tekinsiz yakınlık ya da fiziksel olarak yıkılmış bir çevrenin insanlarda yaşamaya devam eden kimliği, yerin maddi varlığına indirgenemeyeceğini gösterir. Ancak burada ilişkiler hâlâ önceden var olan bir çevrenin nasıl deneyimlendiğini ve anlamlandırıldığını açıklar. Rovelli'nin açtığı düşünsel alan daha köktendir: Bir varlığın özellikleri de ancak başka varlıklarla etkileşimi içinde beliriyorsa, ilişki anlamın olduğu kadar gerçekliğin de kurucu koşulu olabilir.

Bu düşünce, posthümanizmin insanı yaşamın ölçüsü ve tek anlam üreticisi olmaktan çıkaran eleştirisiyle kesişir. Braidotti'nin (2013) hayat-merkezli yaklaşımında insan, yaşamı paylaşan ilişkiler ağının ayrıcalıklı merkezi değil, bileşenlerinden biridir. Rovelli'nin ilişkisel ontolojisi ise bu merkezsizliği başka bir düzleme taşır: İlişki, insanın diğer varlıkları tanıması ya da onlara değer atfetmesiyle başlamaz. Mimarlık açısından bu, suyu, toprağı, iklimi, malzemeyi ve canlıları tasarımın çevresinde duran edilgen koşullar olarak değil, mekânsal gerçekliğin oluşumuna katılan etkenler olarak düşünmeyi gerektirir. Böyle bakıldığında yapı, farklı yaşamların içine yerleştirildiği tamamlanmış bir nesne olmaktan çıkar; etkilediği ve etkilendiği süreçler içinde sürekli yeniden oluşan bir bileşime dönüşür.

Sanırım Helgoland'ın mimarlık açısından en üretken tarafı tam burada beliriyor. Modern mimarlık nesnenin düzenini, postmodern mimarlık ise onun çoğul anlamlarını öne çıkarmıştı. Rovelli'nin açtığı düşünsel alanda ise mesele, nesne ile ilişki arasında bir seçim yapmak değil, mimari bir varlığın ne olduğunun ilişkilerinden ayrı tanımlanıp tanımlanamayacağını sormaktır. Bu açıdan tasarım, tamamlanmış bir forma son şeklini vermekten çok, farklı etkileşimlerin hangi koşullarda ortaya çıkabileceğine müdahale eder.

"...Gerçekliğe ilişkin zihinsel haritalarımızı, kavramsal yapımızı, sahip olduğumuz fikirler ile gerçeklikten bize ulaşan şeyler arasındaki tutarsızlıkları açıklamak, dolayısıyla gerçekliği hep daha iyi anlamak için güncelleştirip iyileştiririz. Bu, bazen bir ayrıntıdır, yeni bir şeyler öğreniriz. Bazen dünyayı düşünme biçimimizin temel kavramsal yapısını etkileyen beklentilerimizi yeniden tartışmaya açmaktır. Dünyanın sahip olduğumuz en derin imgesini güncelleriz. Gerçeklik hakkında düşünmek için, dünyayı bize biraz daha iyi gösteren yeni zihinsel haritalar keşfederiz. Kuantum kuramı budur." (Rovelli, 2022, s. 150)

Bu nedenle Helgoland'ı bir mimara, kuantum fiziğini eksiksiz öğreteceği için önermiyorum. Kitabın mimarlık açısından değeri, hazır bir tasarım ilkesi sunmasında değil, tasarladığımız şeyleri çevrelerinden bağımsız ve özellikleri önceden belirlenmiş varlıklar olarak görme alışkanlığımızı sorgulatmasında yatıyor. Bir yapının ne olduğu, çizimi tamamlandığında bütünüyle kararlaştırılmış olmayabilir; karşılaştığı bedenler, maddeler, iklimsel koşullar ve zaman içinde yeniden belirlenir. Helgoland böylece mimarlığa, tamamlanmışlık fikrini yerinden eden bir soru bırakır:

Tasarladığımız şey, gireceği ilişkiler içinde neye dönüşebilir?

Kaynakça

Braidotti, R. (2013). The Posthuman. Polity Press.

Cassidy, D. C. (1993). Uncertainty: The Life and Science of Werner Heisenberg. W. H. Freeman.

Jencks, C. (1977). The Language of Post-Modern Architecture. Rizzoli.

Le Corbusier. (1923). Towards a New Architecture. Getty Research Institute.

Lyotard, J.-F. (1984). The Postmodern Condition: A Report on Knowledge. University of Minnesota Press.

Newton, I. (1687). Philosophiæ Naturalis Principia Mathematica. Royal Society.

Rovelli, C. (2022). Helgoland - Kuantum Devrimini Anlamlandırmak. Tellekt.

Toulmin, S. (1990). Cosmopolis: The Hidden Agenda of Modernity. The University of Chicago Press.

Walker, M. (2001). Nazi Science: Myth, Truth, and the German Atomic Bomb. Basic Books

Kitap Künyesi:
Helgoland -
Kuantum Devrimini Anlamlandırmak
Carlo Rovelli
Çeviren: **Tolga Esmer**
Tellekt Yayınevi
Birinci basım: **2022**
ISBN 9786257118736

Ceren Boğaç, Doç. Dr.
Yüksek Mimar,
Doğu Akdeniz Üniversitesi00
Mimarlık Fakültesi
99450, Gazimağusa
ceren.bogac@emu.edu.tr

ISSN 1306-3138

100

MİMARLAR ODASI